

Po psalmach przysła kolej na hymny brewiarzowe. Ich teologię przedstawił bp dr Stefan Cichy.

Bp Stefan Cichy

TREŚCI TEOLOGICZNE HYMNÓW W ODNOWIONEJ LITURGII GODZIN

Św. Paweł Apostoł pisze: "Słowo Chrystusa niech w was przebywa z (całym swym) bogactwem: z wszelką mądrością nauczajcie i napominajcie samych siebie przez psalmy, hymny, pieśni pełne ducha, pod wpływem łaski śpiewając Bogu w waszych sercach" (Kol 3,16) A na innym miejscu: "napełniajcie się Duchem przemawiając do siebie wzajemnie w psalmach i hymnach, i pieśniach pełnych ducha, śpiewając i wysławiając Pana w waszych sercach" (Ef 5,18n).

Chrześcijanie od pierwszych wieków śpiewali hymny religijne. W ciągu wieków rozwinęła się chrześcijańska twórczość hymniczna. Popatrzymy najpierw krótko na historię hymnów i ich twórców, następnie na ich znaczenie, wreszcie najwięcej uwagi poświęcimy treściom teologicznym ważniejszych hymnów odnowionej liturgii godzin.

I. TROCHĘ O HISTORII I AUTORSTWIE AKTUALNYCH HYMNÓW

Na początku II wieku w liście Pliniusza Młodszego mowa jest o tym, że chrześcijanie śpiewają hymny ku czci Chrystusa jako Boga. Od IV w. rozwijała się twórczość hymniczna zwłaszcza na Wschodzie. Twórcami hymnów byli tam św. Efrem (+ 373), Romanos Melodos - Pieśniarz (+ 560), autor hymnu Akatistos i św. Jan Damasceński (+ 750). Na Zachodzie twórcą i krzewicielem hymnów był - pozostający pod wpływem św. Efrema - św. Hilary z Poitiers (+ 367). Wielkim twórcą hymnów był biskup Mediolanu - św. Ambroży (+ 397). Pisało je w następnych wiekach wielu teologów i poetów, których za chwilę przypomnimy. Zbiór średniowiecznych hymnów zawiera około 30.000 utworów wydanych w 55 tomach **1**. Najwięcej jest hymnów nieznanych autorów od wieku VI do XIX. W wykazie hymnów znajdujemy często zapis Auctor ignotus. Hymny przechodziły wiele przeobrażeń. Zne są zwłaszcza zmiany w hymnach dokonane z polecenia papieża Urbana VIII (+ 1644), kiedy do tych utworów dostało się wiele elementów mitologii greckiej i rzymskiej. Wielu trudno było zrozumieć ich treść. Pisano wtedy o tych hymnach: Accessit latinitas, recessit pietas.

Sobór Watykański II postulował: "Hymnom, o ile się to uzna za właściwe, należy przywrócić formę pierwotną, opuszczając lub zmieniając wszystko, co tchnie mitologią albo nie odpowiada chrześcijańskiej pobożności. W miarę potrzeby należy przyjąć inne hymny, które znajdują się w zbiorach" (KL 93).

Opracowane zgodnie z postulatami Soboru propozycje łacińskich hymnów wydano najpierw dla konsultacji ekspertów w obszernym tomie **2**, natomiast po opublikowaniu księgi Liturgia horarum wydano je w całości łącznie z materiałem krytycznym **3**.

W przedsoborowym Breviarium Romanum znajdowało się 164 hymnów, nowa Liturgia horarum ma ich 291, z tego 101 przejęto ze starego brewiarza, a dodano 190 nowych, jednak w większości ze starych źródeł **4**. Liturgia godzin w języku polskim ma 421 hymnów, wśród nich większość to hymny ułożone przez o. Placyda Galińskiego OSB. On też tłumaczył hymny z języka łacińskiego **5**. Nie wszystkie jednak łacińskie hymny zostały przetłumaczone, np. w polskiej Liturgii godzin wykorzystano tylko jeden hymn w Godzinie czytań, podczas gdy w łacińskiej Liturgia horarum są dwa: pierwszy, gdy się odmawia tę godzinę kanoniczną w nocy lub wczesnym rankiem, drugi, gdy się ją odmawia w ciągu dnia. Także nie przetłumaczono szeregu hymnów o Świętych, są za to inne.

Również inne kraje nie przełożyły wszystkich hymnów łacińskiej Liturgia horarum. Nie raz umieszcza się jako hymny pieśni kościelne i lirykę religijną (u nas np. "Matko Piekarska", "Kiedy ranne wstają zorze", "Wszystkie nasze dzienne sprawy" i inne). Uwagi na temat tłumaczeń hymnów na różne języki ukazały się na łamach czasopism liturgicznych **6**.

W aktualnej Liturgii godzin są hymny wielu autorów **7**. Warto przypomnieć ważniejszych w porządku chronologicznym.

Wiele hymnów napisał św. Ambroży (+ 397) - w Liturgia horarum jest 8 jego hymnów, w Liturgii Godzin - 7 hymnów **8**. Kolejnym autorem interesujących nas utworów jest Prudencjusz Aureliusz (+

405) - Liturgia horarum ma 10 jego hymnów, Liturgia Godzin 6 hymnów **9**. Od poety Seduliusza (+ 450) przejęto dwa hymny **10**, zaś hymny Wenancjusza Fortunatusa (+ 600) przewidziano na Wielki Tydzień **11**.

W okresie karolińskim hymny tworzyli m. in.: św. Beda Czcigodny (+ 735), od którego przejęto dwa hymny **12**, Paweł Diakon (+ 798) - od niego zaczerpnięto 3 hymny **13**, Paulin z Akwilei (+ 802) **14**, Rabanus Maurus (+ 856), któremu przypisuje się hymn "Veni Creator Spiritus - O Stworzycielu Duchu przyjdź" występujący w Nieszporach w czasie nowenny przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego.

Z okresu XI-XIII w. pochodzą hymny takich autorów jak: św. Piotr Damiani (+ 1072) - w Liturgia horarum znajdujemy 9 jego hymnów, a 7 w Liturgii godzin **15**. Od Fulberta z Chartres (+ 1029) przejęto hymn Jutrzni po oktawie Wielkanocy "Chorus novae Jerusalem - Niech nowy naród wybrany". Piotr Abelard (+ 1142) jest twórcą hymnu Jutrzni na święto Ofiarowania Pańskiego "Przysłoń Syjonie świątynię", a św. Tomaszowi z Akwinu (+ 1274) przypisuje się hymn nieszporów w Wielki Czwartek "Adoro te devote".

Z późniejszych autorów trzeba wyliczyć papieża Urbana VIII (+ 1644), od którego Liturgia horarum przejęła dwa hymny, a Liturgia godzin jeden **16**. Hymny na uroczystość św. Józefa, Oblubieńca NMP ułożył kard. Hieronim Casanate OP (+ 1700) **17**, a na uroczystość Najśw. Serca Pana Jezusa - Fillippo Brunni (+ 1771) **18**. Papież Leon XIII (+ 1903) jest twórcą hymnów na święto Świętej Rodziny i dwa jego hymny znajdują się w łacińskim i polskim wydaniu Liturgii godzin. **19**

Wśród twórców hymnów w XX w. wyliczyć trzeba takich autorów jak: Franciszek Reuss (+ 1924) **20**, Wiktor Genovesi SJ (+ 1967), który ułożył m. in. hymny na uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata **21**, o. Anselmo Lentini OSB (+ 1990) napisał najwięcej hymnów. Jest ich w łacińskiej Liturgia horarum 43, z czego na język polski przełożono 41 **22**.

II. ZNACZENIE HYMNÓW W STRUKTURZE LITURGII GODZIN

W przedsoborowym Breviarium Romanum hymny występowały albo na początku godziny kanonicznej albo w środku, przed Benedictus w Jutrzni czy przed Magnificat w Nieszporach. Pomijamy tu szczególny hymn ambrojański "Te Deum", który w określone dni występował i występuje na końcu Godziny czytań. Miały więc hymny znaczenie otwarcia - rozpoczęcia (tak było w modlitwach w ciągu dnia i w Matutinum, czyli Godzinie czytań) i znaczenie pogłębienia - w Jutrzni i Nieszporach.

W posoborowej Liturgii godzin hymny znajdują się na początku każdej godziny kanonicznej. Stanowią one swoistą uverturę do każdej z nich, podobnie jak śpiew na wejście we Mszy św. **23** Nadają one każdej godzinie właściwy ton, a równocześnie wprowadzają w atmosferę radosnej modlitwy, zwłaszcza gdy wierni biorą w niej udział. Jeden z autorów niemieckich zaznacza, że rola wprowadzająca hymnu jest ważniejsza niż śpiewu na wejście, bo hymn zapewnia modlącemu się zaraz na początku nowotestamentalną postawę modlitwy i pozwala mu w duchu chrześcijańskim rozumieć teksty Starego Testamentu (Psalmy i czytania) i nimi się modlić **24**.

Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin tak mówi o znaczeniu hymnów: "Od bardzo dawna hymny miały swoje miejsce w oficjum i nadal je zachowują. Dzięki ich właściwościom lirycznym przeznaczeniem hymnów jest uwielbianie Boga, ponadto nadają one liturgii charakter wspólnotowy. Hymny z reguły, bardziej niż inne części oficjum, od razu ukazują charakter poszczególnych Godzin i obchodów oraz pobudzają wiernych do pobożnego uczestnictwa w liturgii; ponadto stanowią w oficjum główny element poetycki pochodzący z twórczości Kościoła" (OWLG 173).

III. TREŚCI TEOLOGICZNE WAŻNIEJSZYCH HYMNÓW ODNOWIONEJ LITURGII GODZIN

Istnieje obszerna literatura na temat hymnów **25**. Niektórym hymnom poświęcono osobne prace **26** i artykuły **27**. Są także publikacje na temat teologii hymnów **28**. Nie sposób przedstawić w krótkim referacie szczegółów, stąd podamy tu pewne myśli wiodące. Ukażemy, że hymny nawiązują do pory dnia, w której są odmawiane, wskazując na wydarzenia zbawcze, ukazują prawdę o okresach roku liturgicznego i przedstawiają sylwetki Świętych.

1. Hymny nawiązują do pory dnia wskazując na wydarzenia zbawcze

Z porami dnia związane są następujące godziny: Jutrznia, godziny w ciągu dnia, nieszpory i kompleta. W tych więc godzinach znajdziemy nawiązanie do pory dnia i jej wymowy.

a. Kilka refleksji o hymnach Jutrzni

OWLG zaznacza, że "Jutrznia jest uświęceniem porannych godzin dnia" oraz "wspomnieniem zmartwychwstania Pana Jezusa" (n. 38). Jest to poranna modlitwa Kościoła. W niej uświęcamy pierwsze godziny dnia uwielbieniem Bożego Majestatu wspomnianiem Chrystusowego zmartwychwstania.

Hymny Jutrzni podkreślają poranny charakter tej godziny kanonicznej. Mówią one o symbolice światła, o jutrzence, wschodzącym słońcu, o zmartwychwstaniu Chrystusa.

Wschodzące słońce to według hymnu piątku III tygodnia "obraz światłości prawdziwej ojczyzny, którą znajdziemy na odległym brzegu pełnym pokoju". Zorza poranna w hymnie niedzieli I i III tygodnia symbolizuje "zorzę Słońca wieczności", a w hymnie środy I tygodnia nadejście zwycięskiego Chrystusa. Pojawienie się światła, które "rozrywa zasłonę mroków nad ziemią", daje modlącym się okazję do zanieśienia prośb. W hymnie Jutrzni środy I tygodnia Kościół prosi, aby "Bóg wszechmogący uwolnił nasze sumienia z oparów wrogich ciemności", zaś w sobotę I tygodnia, aby odeszły od nas pokusy, nocne złudzenia, grzech, zło, natomiast w piątek I tygodnia, by Chrystus oświecił nas Swym blaskiem. Hymn czwartku IV tygodnia wspomina zbliżanie się Pana pełnego majestatu, którego "chwała słońcu jest podobna swoją jasnością", a według hymnu piątku IV tygodnia światło słońca ma wzmocnić "w nas nadzieję życia bez winy".

W hymnie poniedziałku IV tygodnia u progu dnia Kościół prosi Boga, który napelnia dzień "jasnym blaskiem słońca", aby swoją łaską oświecił serca wiernych, "by nasze myśli, słowa i uczynki" Jego wyznały, natomiast hymn czwartku I tygodnia zaznacza:

"powstało słońce promienne / i skłania serca do skruchy,
już nie ma miejsca dla grzechu / gdy świadkiem czynów jest światło".

Hymny wychwalają całą Najświętszą Trójcę i ukazują przymioty Boga. Bóg jest Stwórcą świata **29**, Stwórcą promiennych przestworzy **30**, Stwórcą wieczystej światłości **31**, Stwórcą wszystkiego **32**, źródłem i początkiem wszelkiego życia **33**. Jest On potężnym władcą **34**, rządzącym wiecznością i czasem **35**. Jest On Bogiem sprawiedliwym **36** i miłosiernym **37**, jest jasnością niebios **38**, Światłem, co nigdy nie gaśnie **39**, a także Słońcem jaśniejszym od tego, które oświeca ziemię **40**, światłem wiernych **41**. Bóg jest jedynym źródłem mądrości i wiedzy **42**.

Z hymnów Jutrzni dowiadujemy się, że Bóg Ojciec jest Bogiem wielkim **43**, Bogiem wszechmogącym **44** i jedynym **45**, Ojcem wiekuiestej chwały **46** i Ojcem wszechmogącej łaski **47**.

Hymny Jutrzni mówią również o Chrystusie. Nadejście światła dziennego symbolizuje Chrystusa, który jest "nieśmiertelnym blaskiem Ojca", mającym w sobie źródło jasności. Chrystus jest "Światłem" i Stwórcą światła, "Dniem, który dniem obdarza ziemię, Słońcem prawdy świecącym nad wiekami **48**.

Hymn wtorku III tygodnia tak zwraca się do Chrystusa:

"Jasności nieba, blasku chwały Ojca, / Słowo, przez które stworzone jest wszystko,
Z miłości dla nas stałeś się człowiekiem, / Boże wcielony".

Chrystus wszechmocny i żywy jest Słońcem przedwiecznym i Mądrością Ojca **49**, zrodzonym "w jasności z Ojca" **50**, jest "Dniem i dni początkiem, Światłem światła, jego źródłem" **51**, "Światłem wiernych", które jaśnieje "blaskiem nieśmiertelnym" **52**,

Trzecia Osoba Boska, Duch Święty otrzymuje w hymnach Jutrzni wiele tytułów. Nazywany jest Duchem pociechy **53**, Dawcą pociechy **54** czy Pocieszycielem, jaśniejszym od wschodzącego słońca **55**. Najwięcej tytułów nadaje Mu hymn "Przyjdź, Duchu Święty, gdy dzień się zaczyna": Duch Święty to Światło "serca человеческого", "Ojciec ubogich dający pociechę i pokrzepienie", Spoczynek w znużeniu i pracy, Ochłoda w skwarze, Słodki Gość duszy, Dar i Dawca świętości oraz Nauczyciel prawdy, Dobro, Płomień **56**.

W innym hymnie Kościół prosi "Przyjdź, Duchu Święty i zapal w nas płomień Twojej miłości i Pańskiej bojaźni" i stwierdza, że Duch Święty jest "jaśniejszy od słońca, które już wschodzi" **57**.

Jutrznia jest wspomnianiem Chrystusowego zmartwychwstania. Prawda ta uwypuklona jest w hymnie

Jutrznia niedzieli I tygodnia, który jest utworem znanym tylko w języku polskim:

"Witaj dniu pierwszy, początku światłości,
Dniu najszcześniejszy zwycięstwa nad nocą,
Godny wesela i pieśni pochwalnych,
Dniu Paschy, witaj (...).
Baranku Boży, zmartwychwstały Panie,
Zbawieni łaską, Twoją krwią obmyci,
Wielbimy Ciebie przez Twą jedność z Ojcem
W Najświętszym Duchu. Amen".

b. Hymny Godzin w ciągu dnia

"W praktyce liturgicznej tak Wschodu, jak i Zachodu zachowano Modlitwę przedpołudniową, południową i popołudniową, ponieważ z tymi zwłaszcza Godzinami wiąże się wspomnienie Męki Pana i początków głoszenia Ewangelii" (OWLG 75).

Pisarze kościelni pierwszych wieków interpretowali wymowę poszczególnych godzin łącząc je z życiem Zbawiciela, Jego męką i z życiem pierwotnego Kościoła. Umieszczone w Liturgii godzin hymny na godziny ciągu dnia nawiązują do wydarzeń związanych z męką Pańską i historią Kościoła.

- Godzina przedpołudniowa, czyli trzecia godzina dnia (tertia) to godzina Zesłania Ducha Świętego, stąd w czterech hymnach przeznaczonych na okres zwykły w ciągu roku podkreślone jest to wydarzenie i działanie Ducha Świętego w Kościele.

Pierwszy hymn zaczyna się od słów "Teraz wzywamy Ciebie Duchu". Jego autor jest nieznan, choć niektórzy przypisują go św. Ambrozemu.

Drugi hymn "Według stałego porządku, Gdy trzecia przyszła godzina" wyraźnie wskazuje, że Duch Święty "w tej właśnie godzinie napełnił uczniów Chrystusa".

Trzeci hymn jest utworem polskim. Wylicza on szereg określeń Ducha Świętego:

"O tajemniczy płomieniu, / Źródło miłości i prawdy, / Pocieszycielu strapionych,...
Ożywcza roso w znużeniu, / Ogniu wśród chłodu zwątpienia / I jasne światło nadziei". Po każdej strofie tego hymnu powtarzają się słowa: "Przyjdź do nas, Duchu Najświętszy".

Czwarty hymn zaczynający się od słów "Zapał w nas, Panie ogień Twej miłości" wyraźnie nawiązuje do hymnu św. Pawła o miłości (1 Kor 13).

Prawda o Duchu Świętym występuje w hymnach okresu wielkanocnego. W pierwszym zaczynającym się od słów "W godzinie męki Chrystusa" jest prośba, by ten, co przyjął już Pana "I swym pragnieniem zasłuży na przyście Ducha Świętego". W drugim zaś hymnie, w którym Duch Święty nazwany jest Duchem pociechy i spójnią jedności, Kościół prosi:

"Ojcze, Stwórcu wszechświata, / Poślij Ducha swojego,
Aby serca rozpalił / Ogniem czystej miłości"

W wielkopostnym hymnie tej godziny zaczynającym się od słów "Przez wiarę, którą żyjemy" podkreślona jest męka Chrystusa:

"Gdyż On o trzeciej godzinie / Na mękę był prowadzony,
I cierpiał wisząc na krzyżu, / By znaleźć owcę zgubioną".

- Godzina południowa to szósta godzina dnia (sexta), połowa dnia. Tę porę podkreślają hymny przeznaczone na tę godzinę w okresie zwykłym.

Pierwszy hymn zaczynający się od słów "Władco potężny, wierny Boże" stwierdza, że Bóg daje ciepło w dnia połowie.

Drugi hymn oznajmia: "Szósta nadeszła godzina i do modlitwy przyzywa" i przypomina, że "O tej godzinie Baranek odkupił grzechy ludzkości".

Trzeci hymn przypomina spotkanie Chrystusa Pana z Samarytanką przy studni Jakubowej.

Czwarty hymn swym początkiem "Zebrani w dnia połowie, by głosić chwałę Pana" wskazuje na wymowę tej godziny, a następnie podkreśla, że do Boga "czas należy i bliski jest każdemu, kto spełnia Jego wolę".

Wielkopostny hymn godziny południowej wskazuje na mękę Pana: "O tej godzinie Zbawiciel / Pragnienie cierpień na krzyżu" i wzywa: "Niech da chwałę Go pieśnią / Pragnienie sprawiedliwości".

Hymn okresu wielkanocnego "Przystąpcie służy z pokorą" wspomina:

"O tej godzinie śmiertelni / Na śmierć skazali Chrystusa,
I w męce zawisł na krzyżu / Wszechmocny Sędzia wieczności".

Drugi zaś hymn tego okresu wspomina, że Chrystus obmył nas "z grzechu w chrzcielnej wodzie zbawienia" **58**

- Godzina popołudniowa - dziewiąta godzina dnia (nona) to godzina śmierci Chrystusa na krzyżu, ale także godzina zbliżającego się zmierzchu. Hymny okresu zwykłego akcentują następujące sprawy.

Pierwszy hymn na okres zwykły zaczynający się od słów: "Stwórcu potężny wszystkich rzeczy" zawiera prośby: "Wieczór napełnij swoim blaskiem" ... "doprowadź nas do wiecznej chwały".

Trzeci hymn zaznacza:

"Już światło słońca na niebie / Ku zachodowi się chyli,
lecz jeszcze dzień nieskończony / I wiele trudu nas czeka".

Czwarty zaś hymn podkreśla, że "W tej przedwieczornej godzinie... chcemy w pokornej modlitwie / Odnaleźć pokój i siłę".

Natomiast drugi hymn wspomina wydarzenie z życia pierwotnego Kościoła:

"Serca bez skazy niech sławią / Godziny tej tajemnicę:
Piotr ją objawił w świątyni / Przez cuda w imię Jezusa".

Wielkopostny hymn godziny popołudniowej wspomina śmierć Chrystusa:

"Nadeszła oto godzina / Gdy Jezus w męce umierał...
Przebaczyl Jezus łotrowi / Wzruszony jego wyznaniem".

W okresie wielkanocnym hymn "Oto jaśnieje godzina" zaznacza, że ta godzina "smutek krzyża rozprasza, / Ziemię wyzwala z ciemności i świeci blaskiem pogodnym". Hymn "Tobie chwała, Synu Boży" nazywa Chrystusa Pierworodnym wśród umarłych, Światłem nigdy nie gasnącym i radości czystym źródłem i to On swoją krwią obmył grzesznych i pojednał niebo z ziemią.

c. O hymnach Nieszporów

"Nieszpory odprawia się w porze wieczornej, gdy dzień się już kończy, ǲdzięki składając za to, co w tym dniu zostało nam dane, i za dobro, które przez nas było dokonane. Ta modlitwa (...) jest również pamiątką Odkupienia. Można ją ǲrównież rozumieć w głębszym jeszcze znaczeniu jako rzeczywistą ofiarę wieczorną: tę przekazaną nam przez Pana i Zbawiciela naszego i przez Niego złożoną podczas Ostatniej Wieczerzy z Apostołami, na której dał początek sakramentom Kościoła. Można ją też pojmować jako ofiarę wieczorną, którą złożył następnego dnia, to znaczy przy końcu wieków, kiedy rozpostarł swoje ręce dla zbawienia całego świata i ofiarował się Ojcu. Mamy się więc wtedy zwracać z nadzieją ku Światłu, które nie zna zachodu; modlić się i prosić, by Chrystus powrócił i przyniósł nam łaskę wiekuistej światłości" (OWLG 39). Te treści znajdują się w hymnach.

Nieszpory to najpierw dziękczynienie składane "na początku nocy", za kończący się dzień. Hymn I Nieszporów niedzieli I i III tygodnia nazywając Boga "Stwórcą wszystkich rzeczy, który włada przestworzami" zaznacza:

"Za miniony dzień składamy / Dzięki na początku nocy,
Ty nam pomóż swoją łaską / Być wiernymi Tobie, Boże".

Hymn II nieszporów niedzieli II tygodnia wskazuje na symbolikę światła:

"Błogosławiony jesteś Boże / W jedności Trójcy doskonały,
Oto już gaśnie blask słoneczny / Dlatego ześlij światło w serca".

Nieszpory odprawiano w łączności z lucernarium i symbolika światła zawsze była w nich obecna. Zaznacza to kilka hymnów. Bóg nazwany jest w nich źródłem jasności **59**, jedynym Słońcem, które nie zachodzi **60**, źródłem blasku, co nigdy nie gaśnie **61**.

W hymnie nieszpórów czwartku II tygodnia powraca myśl o drugim przyjściu Chrystusa:
"Nim świat się zbliży do kresu istnienia, / Nim blask słoneczny już zgaśnie na niebie
Nasz Pan powróci do swego Kościoła, / By go uwieńczyć koroną zwycięstwa".

Hymn II Nieszporów niedzieli II tygodnia stwierdza: "Błogosławiony jesteś, Boże, / w jedności Trójcy doskonały". Bóg ukazany w hymnach Nieszporów to Stwórca wszystkich rzeczy, który jasnym blaskiem dnia ozdabia i darem snu napędza noc **62** oraz oddzielił granicą światła dzień od mroku nocy **63**. Jest On Stwórcą wszechświata **64**, wszechmogącym Stwórcą świata **65**, początkiem świata **66**, Stworzycielem ludzi **67**, źródłem wszelkich bytów **68**. Hymny wielbiąc Boga za Jego dzieła wyliczają, podobnie jak w Jutrzni, Jego przymioty. Nazywają one Stwórcę Bogiem najświętszym **69**, bezmierną świętością **70**, Bogiem pełnym majestatu **71**, Bogiem potężnym **72**, Panem wszechmogącym **73**, Władcą każdej pory czasu **74**, Ojcem nieśmiertelnym **75**, Ojcem wszechmocnym **76**, Ojcem miłosiernym **77** i Ojcem najlepszym **78**.

Hymny Nieszporów ukazują również prawdę o Chrystusie Panu. Chrystus określany jest jako "łaskawy, cichy i łagodny" **79**. Nazywany jest Dobrym Pasterzem, miłosiernym Panem, Bożym Mesjaszem, Królem swego ludu **80**. Chrystus to Słowo Przedwieczne, które jest blaskiem chwały Ojca **81**. Jeden z hymnów ukazuje rysy charakterystyczne Boga-Człowieka zaczerpnięte z kart Ewangelii:

"Jezu otoczony rzeszą / Kalek, ślepców, trędowatych,
Ciał niemocą naznaczonych, / Dusz błądzących po bezdrożach;
Jezu, któryś miał przyjaciół / Wśród celników, jawno grzesznic,
Któryś szukał pogardzanych, / Zeszeconych plamą winy;
Jezu z sercem gorejącym / I otwartym dla każdego,
Kto chce dźwigać krzyż codzienny / Swej słabości i cierpienia" **82**.

Hymn Nieszporów piątku III tygodnia jest pochwałą zwycięskiego krzyża zbrogzonego krwią Chrystusa. W innym hymnie zwracamy się do Chrystusa słowami: "Światło radosne chwały Twego Ojca Nieśmiertelnego, który mieszka w niebie" **83**.

Duch Święty nazwany jest w hymnach Nieszporów okresu zwykłego Pocieszycielem **84**, Duchem Najświętszym **85**, Duchem płomiennym **86**, Duchem wszelkiej prawdy **87**. Najwięcej mówi o Duchu Świętym hymn "O Stworzycielu Duchu, przyjdź".

d. Hymny Modlitwy na zakończenie dnia (Komplety)

Chrześcijanin to człowiek nadziei, zaufania i zawierzenia Bogu. Hymny modlitwy liturgicznej przed udaniem się na spoczynek nocny mają ożywiać jego nadzieję. Wszystkie hymny tej godziny kanonicznej budzą nadzieję przez zawarte w nich prośby o Bożą opiekę, o udaremnienie zasadzek złego ducha, o zbawienie, o odczuwanie bliskości Boga nawet podczas snu.

W pierwszym hymnie komplety, którego autor jest nieznan, Kościół zwraca się do Boga:

"Nim kres nadejdzie jasności / Błagamy Stwórcu wszechświata
... A Ty swym światłem przenikaj / Głębokie nocy ciemności".

W drugim hymnie komplety, którego autor także nie jest znany, wypowiadamy słowa:

"Chryste, Tyś dniem pełnym blasku, / Rozpraszasz nocne ciemności,
W Tobie początek jest światła / I nim obdarzasz wybranych".

W tym hymnie mówimy dalej: "Teraz więc Ciebie prosimy... / Tych, którzy Ciebie miłują / Oslaniaj swoją prawicą".

Pieśń "Wszystkie nasze dzienne sprawy" to trzeci hymn komplety w polskiej Liturgii godzin. Oczekując ratunku od Boga prosimy w nim Stróża i Sędziego człowieczego o opiekę na nadchodzącą noc.

W czwartym hymnie wołamy:

"Przyjdź do nas, Panie bo ciemność zapada / I blask słoneczny już niknie na niebie.
Ty jesteś światłem, co nigdy nie gaśnie / Dla twoich wiernych".

2. Hymny ukazują prawdę o okresach roku liturgicznego

Wskazemy najpierw na to, co hymny mówią o niedzieli, a potem o poszczególnych okresach roku liturgicznego.

a. Niedziela w świetle hymnów

"Niedziela jest podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego" (KL 106). Jej obchód wywodzi się od samego dnia Zmartwychwstania Chrystusa, a Kościół obchodzi ją w dniu, który słusznie nazywany jest dniem Pańskim. Znaczenie tego dnia ukazują zwłaszcza hymny Godziny czytań okresu zwykłego. W polskiej Liturgii godzin Godzina czytań niedzieli I tygodnia ma hymn podkreślający wyjątkowość niedzieli:

"Oto dzień nadchodzi wielki / Spośród innych wywyższony,
Bo uświęca go Twe światło, / Jezu, pierwszy zmartwychwstały".

W niedzielę II tygodnia znajduje się w Jutrzni hymn ukazujący, czym jest niedziela dla chrześcijanina:

"Witaj dniu chwały i nad wszystkie świętszy / Dniu jaśniejący triumfem Chrystusa
Godny radości i pieśni wesela, / Dniu pierwszy, witaj".

b. Adwent w hymnach

"Okres Adwentu ma podwójny charakter. Jest okresem przygotowania do uroczystości Narodzenia Pańskiego, przez którą wspominamy pierwsze przyjście Syna Bożego do ludzi. Równocześnie jest okresem, w którym przez wspomnienie pierwszego przyjścia Chrystusa kieruje się dusze ku oczekiwaniu Jego powtórnego przyjścia na końcu czasów. Z obu tych względów Adwent jest okresem pobożnego i radosnego oczekiwania" (NUAL 9). Te tematy poruszają adwentowe hymny.

W Nieszporach pierwszej części adwentu (do 16 grudnia) charakter tego okresu tak został przedstawiony:

"W tym świętym czasie oczekiwania / Równajmy ścieżki naszego życia,
By Pan nas zastał przygotowanych / Na swoje przyjście.
Niech się obniżą wyniosłe szczyty, / Niech się doliny podniosą w górę.
A wszelka droga podąża prosto / Do swego celu (...).

A kiedy wróci na końcu czasów, / By sądzić ludzi za ich uczynki,
Niech Jego łaska i miłosierdzie / Przeważą winę".

W czasie Adwentu powraca w modlitwach wezwanie "Veni - Przyjdź, przybądź". To wezwanie obecne jest m.in. w hymnie Godziny czytań:

"Słowo zrodzone przed światłem / I blasku Ojca jasności,
Panie i Stwórco wszystkiego, / Czekamy z wiarą na Ciebie
Ty, który w łonie Dziewicy / Poczęty z Ducha zostałeś,
Przyjdź po raz drugi na ziemię / I okaż swoją potęgę".

c. Hymny okresu Bożego Narodzenia

W okresie Bożego Narodzenia rozważamy w liturgii Kościoła tajemnicę Wcielenia Syna Bożego.

Prawda o niej obecna jest w hymnach tego okresu:

"Chryste, zbawienie ludzkości / I Synu Ojca Jedyny,
Ciebie On zrodził przedziwnie / Przed wszelkich bytów początkiem.

Tyś chwały Jego odblaskiem / I wieczną światła nadzieją,
Usłysz nasze wołanie / Ze wszystkich ziemi zakątków!
Wspomnij, że niegdyś przyjąłeś / Śmiertelną postać człowieka,
Rodząc się z łona czystego / Niepokalanej Dziewicy.

Dzień, który do nas powraca / Przez roku stale nawroty,
Świadczy, że z Ojca stolicy / Przyszedłeś, aby nas zbawić.

Niebo i lądy z morzami, / A to, co w nich się znajduje,
Ojca wysławia z radością, / Gdyż On Cię posłał na ziemię.

Także i my, których, Panie, / Swej krwi obmyłeś strumieniem.

Nowym Cię hymnem wielbimy / W rocznicę Twoich narodzin" **88**.

Tajemnica Wcielenia rozważana jest także w hymnie Godziny czytań:

"Chryste, coś Bóstwa jest blaskiem odwiecznym, Przychodzisz do nas jako światło życia;
Lekiem się stałeś dla ludzi schorzałych, / Bramą zbawienia. (...)

Synu Przczystej Dziewicy i Matki, / Spoczywasz w żłobie mimo swej wszechmocy:

Spraw, by na świecie uznano Twą władzę, / Jezu najmilszy.

Rodzisz się, Panie, by niebo dać ludziom, / A jako człowiek jednym z nas się stałeś;

Oświeć umysły i serca pociągnij / Więzią miłości".

W Jutrzni okresu Narodzenia Pańskiego Kościół śławi "Chrystusa Króla z Maryi dla nas zrodzonego" i wskazuje na to, co dokonało się przez narodzenie Syna Bożego:

"Potężny Stwórca wszystkich rzeczy / Doczesną przyjął postać sługi,

By w ludzkim ciele zbawić ludzi / I nie zatracić swoich stworzeń.
W nietknięte łono świętej Panny / Zstała z nieba pełnia łaski,
A Ona odtąd dźwiga w sobie / Nie znaną jeszcze tajemnicę".

d. Treść hymnów Wielkiego Postu

"Okres Wielkiego Postu służy przygotowaniu do obchodu Paschy. Liturgia wielkopostna przygotowuje katechumenów do obchodu paschalnego misterium przez różne stopnie wtajemniczenia chrześcijańskiego, a wiernych przez wspomnienie przyjętego chrztu i pełnienie pokuty" (NUAL 27).

Hymny Wielkiego Postu uwypuklają charakter pokutny tego okresu, zaś w ostatnich dniach mękę Pańską.

Utwory te wskazują najpierw na czterdzieści dni trwania postu. Wielki Post to czas modlitwy "zroszonej łzami, którą wnosimy przez dni czterdzieści", czas powrotu do Boga, czas pokuty **89**. To czas umartwień i postów oraz zbliżania się w skrusze do Nocy Paschalnej **90**. Okres ten uświęcony jest długim zwyczajem: "Zbawienny zwyczaj nas uczy, / Byśmy w zbawiennym okresie / Czterdziestu dni umartwienia / Szczerą czynili pokutę" **91**. Wierni naśladują w poście Boskiego Zbawiciela, który dał nam przykład czterdziestu dni umartwienia **92**. Kościół prosi Go: "Daj przez doroczną pokutę / Dostąpić win odpuszczenia. / Byśmy z radością czekali / Na światło Nocy Paschalnej" **93**. Czas Wielkiego Postu ma być czasem skupienia: "Ten czas przeżyjmy w skupieniu, / Krótsze niech będą rozmowy, / Skromniejsze nasze posiłki, / Więcej czuwania nad sobą" **94**.

Od Niedzieli Palmowej do Wielkiego Czwartku hymny Liturgii godzin wyrażają prawdę o krzyżu Chrystusa. To krzyż chwalebny, wspaniałe drzewo, ozdobne purpurą krwi Chrystusowej, którego ramiona dźwigają okup wszechświata. Ten krzyż jest naszą jedyną nadzieją **95**. Chrystusowy krzyż to krzyż "wierny i szlachetny, spośród wszystkich drzew wybrany" **96**.

e. Hymny Okresu Wielkanocnego

Pięćdziesiątnicę paschalną, czyli dni od Niedzieli Zmartwychwstania do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego Kościół obchodzi z wielką radością jako jeden dzień świąteczny, co więcej, jako "wielką niedzielę". W okresie wielkanocnym hymny podkreślają prawdę o Chrystusowym zmartwychwstaniu i Jego zwycięstwie nad grzechem, śmiercią i szatanem. Przez swe zmartwychwstanie Chrystus "zwyciężył płacz i cierpienie, / Pokruszył piekła kajdany" **97**. Hymny te podkreślają, że Chrystus jest naszą Paschą **98** i zachęcają do wytrwałego sławienia Najświętszej Paschy Chrystusa **99**. W kilku hymnach występuje zwrotka:

"O stań się, Jezu, dla duszy, / Radością Paschy wieczystej
I nas, wskrzeszonych Twą mocą, / Do swego przyłącz orszaku" **100**.

3. Charakterystyka hymnów o Świętych

Na uroczystości, święta i wspomnienia ku czci Świętych hymny podkreślają charakterystyczne momenty z ich życia i duchowości. Zwróćmy uwagę tylko na kilka hymnów.

- W dniu 30 listopada Kościół oddaje cześć św. Andrzejowi Apostołowi. Brat Szymona Piotra był rybakiem. Powołany przez Chrystusa przyprowadził do Niego swego brata. Podobnie jak Piotr zginął męczeńską śmiercią na krzyżu. Przypomina to hymn Jutrzni, którego autorem jest św. Piotr Damiani:
"Andrzeju niegdyś rybaku / A teraz dusz apostołe...

O bracie Piotra rodzony / I równy w śmierci sposobie,
Jesteście bardziej złączeni / Przez krzyż niż przez łono matczyne (...)
Przywiódłeś brata do Mistrza / Bo rozpoznałeś w Nim życie.

- Św. Benedykt, ojciec życia zakonnego na Zachodzie (+ 547), patron Europy, czczony jest w dniu 11 lipca. Jest on twórcą słynnej reguły, a jego zawołaniem było hasło "Ora et labora - Módl się i pracuj". Hymn Jutrzni jego święta autorstwa A. Lentiniego nazywa go roztropnym mistrzem i mądrym prawodawcą. Trzecia zwrotka tego hymnu zaznacza:

"Wezwaleś ludzi wolnych i poddanych, / Aby się stali uczniami Jezusa;
To ich złączyła w pracy i modlitwie / Reguła święta".

- W dniu 22 lipca Kościół oddaje cześć św. Marii Magdalenie, która pierwsza przybyła do grobu

Jezusa i stała się zwiastunką Jego zmartwychwstania. Hymn Jutrzni tego dnia napisany przez A. Lentiniego mówi:

"Już jasna wzeszła jutrzienka / Głosząc triumf Chrystusa,
Gdy przyszłaś, Mario, do grobu, / By ciało Pana namaścić.
Z pośpiechem biegłaś, lecz anioł / Obwieścił światu wesele,
Bo Ten, którego szukałaś, / Zmartwychwstał pełen potęgi.
Za twoją miłość bez granic / Spotkała ciebie nagroda,
Gdy w ogrodnika postaci / Poznałaś Mistrza swojego.
Cierpiałaś z Matką Dziewicą / Pod krzyżem Odkupiciela,
A teraz widzisz Go żywym / I głosisz Jego zwycięstwo.
Szczęśliwa córo Magdali, / Coś ukochała Jezusa,
Prosimy, spraw, niech miłością / I nasze serca zapłoną".

- W dniu 29 lipca Kościół czci św. Martę, siostrę Marii i Łazarza. Ewangelia tego dnia może być dobrana z tekstu św. Łukasza (troska o ugoszczenie Jezusa) lub św. Jana (wyznanie wiary w zmartwychwstanie). Do obu tych scen ukazanych w Ewangeliach nawiązuje hymn Godziny czytań także ułożony przez A. Lentiniego:

"O jakże często nawiedza cię Chrystus, / W cichym twym domu szuka odpoczynku;
Rozmowa z Tobą i twoja usługa / Radość Mu dają.
Po stracie brata użalasz się pierwsza / Razem z twą siostrą wielce zapłakaną,
Lecz oto Łazarz na Mistrza wołanie / Wraca do życia.
Doświadczasz prawdy nauki Chrystusa, / jawnie wyznając wiarę w zmartwychwstanie" **101**.

- Św. Teresa od Jezusa, wielka mistyczka hiszpańska i odnowicielka zakonu karmelińskiego (+ 1582), płonęła wielką miłością do Boga. Jej sylwetkę duchową ukazuje hymn "Tereso, Boga zwiastunko", którego autorem jest papież Urban VIII (+ 1644) **102**.

Hymny Liturgii godzin zawierają bogate treści. Można je sobie brać za przedmiot medytacji, ale trzeba do tego pewnych pomocy. W języku polskim do medytacji hymnów przedsoborowego Breviarza rzymskiego pomocą mogą być rozważania ks. B. Gładysza **103**, natomiast do hymnów Liturgii godzin rozpoczynających się w języku łacińskim od litery A do H pewną pomoc znajdziemy w poszczególnych tomach Encyklopedii katolickiej. Więcej komentarzy do hymnów istnieje w językach obcych **104**.

Hymny poszczególnych godzin, okresów i obchodów ku czci Świętych wzywają do wychwalania i uwielbiania Bożego majestatu. To wezwanie znajduje się zwłaszcza w każdej doksologii kończącej hymn. Niektóre hymny czynią to wyraźnie: np. hymn I Nieszporów niedzieli I i III tygodnia:

"Ciebie niechaj dusza sławi, / Ciebie pieśnią głos wychwała,
Ciebie trzeźwy umysł wielbi, / Ciebie czyste serce kocha".

W hymnie II Nieszporów niedzieli II i IV tygodnia znajdujemy słowa:

"Ciebie sławimy pieśnią rano, / Wielbimy hymnem o zachodzie,
Tobie oddawać chcemy chwałę / Przez wszystkie wieki nieskończone".

Natomiast w Nieszporach poniedziałku IV tygodnia wyrażamy życzenie "Niech nasze serca sławią Ciebie, Boże, / Duch się cieszy Twoim majestatem...".

PRZYPISY

1 Analecta Hymnica Mediae Aevi, hrsg. von G. M. Dreves u. C. Blume, I-LV, Leipzig 1886-1922, Frankfurt a. M. 2 1962.

2 Hymni instaurandi Breviarii Romani, curante A. Lentini, Citta del Vaticano 1968.

3 Te decet hymnus. L'annario della "Liturgia horarum" a cura di A. Lentini, Citta del Vaticano 1984.

4 Por. E. J. Lengeling, Liturgia horarum III. Ergänzungen und Korrekturen zum zweiteiligen Aufsatz "Liturgia horarum" im LJ 1970 nach Erscheinen der Bände I-IV der Editio Typica, "Liturgisches Jahrbuch" 24 (1974) s. 190.

5 Por. F. Małaczyński, Prace nad polskim przekładem Liturgii godzin, "Ateneum Kapłańskie" t. 101 (1983) s. 29.

6 Np. F. Dörr, Das Hymnar des Stundenbuches, "Liturgisches Jahrbuch" 29 (1979) s. 24-50; B. Velado, Los himnos de la Liturgia de las horas en su edición española, "Phase" 22 (1982) s. 325-335; tenze, Les hymnes de la Liturgie des heures pour l'Espagne, "La Maison Dieu" nr 151 (1982) s. 67-82; A. Colbert-Saint-Hubert, Les hymnes de la Liturgie des heures aux États-Unis, "La Maison Dieu" nr 151 (1982) s. 47-58; E. Costa, Les hymnes dans l'édition italienne de la Liturgie des heures, tamże s. 59-66.

7 Ich wykaz dla Liturgia horarum podaje Te decet hymnus. L'annario della "Liturgia horarum", dz. cyt., s. 322-324.

8 Autorstwa św. Ambrożego są hymny:

Boże Stwórcu wszystkich rzeczy - I nieszpory niedzieli I tygodnia

Nieśmiertelny blasku Ojca - Jutrznia poniedziałku I tyg.

Przyjdź o Zbawicielu świata - Godzina czytań Adwentu od 17 grudnia,

Niebiańskim blaskiem pogodny - Godzina czytań okresu wielkanocnego,

W godzinie męki Chrystusa - Godzina przedpołudniowa okresu wielkanocnego,

To dzień narodzin męczeńskich - Jutrznia wspomnienia św. Agnieszki (21 stycznia),

Męka Bożych Apostołów - Jutrznia uroczystości św. Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca).

9 Są to hymny:

Ustąpcie chmurne ciemności - Jutrznia środy I tygodnia,

Powstało słońce płomienne - Jutrznia czwartku I tygodnia,

Ten, którego zrodził Ojciec - Nieszpory uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki,

Wy, którzy Pana szukacie - Jutrznia uroczystości Objawienia Pańskiego,

Nie bez ran ten bój się toczył - Jutrznia święta św. Wawrzyńca (10 sierpnia),

Pobłogosław męczenniku - Godzina czytań tekstów wspólnych o jednym męczenniku.

10 Są to hymny:

Od bram dalekich wschodu słońca - Jutrznia uroczystości Narodzenia Pańskiego

i Czemu okrutny Herodzie - Nieszpory uroczystości Objawienia Pańskiego.

11 Są to hymny: Sztandary Króla - Nieszpory, Sław języku - Godzina czytań, Oto znaki Bożej męki - Jutrznia.

12 W Liturgii godzin są dwa jego hymny: w Nieszporach wspomnienia męczeństwa św. Jana Chrzciciela (29 sierpnia) i w Godzinie czytań święta Świętych Młodzianków (28 grudnia)

13 Są to hymny Nieszporów, Godziny czytań i Nieszporów na uroczystość Narodzenia św. Jana Chrzciciela:

14 Jego autorstwo przypisuje się 4 hymnom w Liturgia horarum. W Liturgii godzin są to hymny: do Godziny czytań na święto Ofiarowania Pańskiego, do Jutrznii święta Katedry św. Piotra, do Godziny czytań i II Nieszporów na uroczystość św. Apostołów Piotra i Pawła.

15 Krzyżu błogosławieństwo ziemi - Sexta Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty,

Przez krzyż Twój Chryste prosimy - Nona Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty,

Niech Kościół święty z radością - Nieszpory święta Nawrócenia św. Pawła Apostoła (25 stycznia),

Wesele świata, nowa gwiazdo nieba - Nieszpory uroczystości Wniebowzięcia NMP (15 sierpnia),

Niegdyś pogan apostoł - Jutrznia i Nieszpory wspomnienia św. Grzegorza Wielkiego (3 września),

Przez Ciebie Bogarodzico - Godzina czytań i Nieszpory święta Narodzenia NMP (8 września).

16 Jest to hymn Jutrznii na wspomnienie św. Teresy od Jezusa (15 października) - Tereso Boga zwiastunko.

17 Jest on autorem trzech hymnów: Józefie niech Ciebie - Nieszpory, Sławmy z radością - Godzina czytań, Święty Józefie - Jutrznia,

18 Dwa są jego hymny: Najśw. Stwórcu wszechświata - Nieszpory, Serce najśodsze Jezusa - Godzina czytań.

19 Są to hymny:

O Chryste światło Aniołów - Nieszpory

i Błogie wzruszenie ogarnia - Godzina czytań.

20 Napisał m. in. hymn "Uczcijmy hymnem służebnicę Pana" występujący w Jutrznii tekstów wspólnych o świętych kobietach.

21 W polskiej Liturgii godzin przetłumaczono jego hymn do Nieszporów uroczystości Chrystusa Króla Wszechświata, do Jutrznii uroczystości Wniebowzięcia NMP (15 sierpnia), do Godziny czytań wspomnienia NMP Królowej (22 sierpnia) oraz do Jutrznii i Nieszporów wspomnienia św. Jana Chryzostoma (13 września).

22 Z wykazu hymnów jego autorstwa umieszczonym w Te decet hymnus (s. 322) nie przetłumaczono hymnu nr 82 (Jutrznia święta Świętej Rodziny) i nr 258 (Godzina czytań tekstów wspólnych o jednym męczenniku).

23 Por. J. Janicki, Sens i rola hymnów, "Ateneum Kapłańskie" t. 101 (1983) s. 40.

24 Por. F. Dörr, art. cyt., s. 24.

25 Bibliografia dotycząca hymnów w odnowionej Liturgia horarum znajduje się w *Lebendiges Stundengebet. Vertiefung und Hilfe*, hrsg. Von M. Klöckener u. H. Rennings, Freiburg-Basel-Wien 1989, s. 578-582.

26 Np. H. Lausberg, *Der Hymnus "Veni Creator Spiritus"*, Opladen 1979,

27 Np. istnieje kilka artykułów o hymnie Nieszporów wielkanocnych: A. Bastiansen, *The Hymn Ad coenam Agni providi*, "Ephemerides Liturgicae" 90 (1976) s. 43-71; W. Breuer, *Zur Textgeschichte des Osterhymnus "Ad coenam Agni providi"*, "Mittelateinisches Jahrbuch" 9 (1973) s. 7-21; D. Kuijper, "Ad coenam Agni providi", w: *Romanitas et Christianitas. Studia Jano Henrico Waszink ... oblata*, Amsterdam-London 1973, s. 207-220. Są artykuły o innych hymnach, np. D. Norberg, *Le "Pange lingua" de Fortunat pour la croix*, "La Maison Dieu" nr 173 (1988) s. 71-79; F. J. E. Raby, *The Date and Authorship of the Poem Adoro Te devote*, "Speculum" 20 (1945) s. 236-238.

28 Np. S. T. Kimbrough, *Hymns are Theology*, "Theology Today" 42 (1985) s. 59-68; J. Hendricks, *Der Sonntag nach dem Hymnus "Heil am Tage"*. Eine Theologie in Hymnen, w: *Der Sonntag. Anspruch - Wirklichkeit - Gestalt. Festschrift für J. Baumgartner, Würzburg-Fribourg* 1986; H. Becker, *Theologie in Hymnen. Der Hymnus "Omnes gentes plaudite"*, w: *Musica optimum Dei donum. Festschrift zum 25-jährigen Bestehen der Capella Antiqua München (Münchner Veröffentlichungen zur Musikgeschichte, Bd. 43)*, München 1988, s. 55-188.

29 Hymny Jutrzni soboty II tygodnia, czwartku II tygodnia i poniedziałku IV tygodnia.

30 Hymn Jutrzni środy II tygodnia.

31 Hymn Jutrzni wtorku i środy II tygodnia.

32 Hymn Jutrzni wtorku IV tygodnia.

33 Hymn Jutrzni poniedziałku IV tygodnia.

34 Hymn Jutrzni poniedziałku IV tygodnia.

35 Hymn Jutrzni wtorku II tygodnia.

36 Hymn Jutrzni czwartku IV tygodnia.

37 Hymn Jutrzni piątku IV tygodnia.

38 Hymn Jutrzni piątku II tygodnia.

39 Hymn Jutrzni wtorku II tygodnia.

40 Hymn Jutrzni czwartku III tygodnia.

41 Hymn Jutrzni soboty II tygodnia.

42 Hymn Jutrzni czwartku III tygodnia.

43 Por. hymn Jutrzni niedzieli I tygodnia.

44 Hymny Jutrzni środy I tygodnia oraz niedzieli i poniedziałku IV tygodnia.

45 Hymny Jutrzni niedzieli II tygodnia i niedzieli IV tygodnia.

46 Hymn Jutrzni poniedziałku I tygodnia.

47 Hymn Jutrzni poniedziałku I tygodnia.

48 Hymn Jutrzni poniedziałku I tygodnia; por. wtorku III tygodnia.

49 Hymn Jutrzni wtorku I tygodnia.

50 Hymn Jutrzni piątku I tygodnia.

51 Hymn Jutrzni piątku II tygodnia.

52 Hymn Jutrzni soboty II tygodnia.

53 Hymn Jutrzni poniedziałku II tygodnia.

54 Hymn Jutrzni poniedziałku, czwartku i soboty I tygodnia oraz czwartku II tygodnia.

55 Hymn Jutrzni soboty III tygodnia.

56 Por. hymn Jutrzni środy IV tygodnia.

57 Hymn Jutrzni środy IV tygodnia.

58 Hymn "Chwała niech będzie Tobie"

59 Hymn Jutrzni poniedziałku II tygodnia.

60 Hymn Nieszporów poniedziałku IV tygodnia.

61 Hymn Nieszporów środy IV tygodnia.

62 Hymn I Nieszporów niedzieli I i III tygodnia.

63 Hymn II Nieszporów niedzieli I i III tygodnia i Nieszporów środy I tygodnia.

64 Hymn Nieszporów piątku II tygodnia.

65 Hymny Nieszporów wtorku I tygodnia i czwartku III tygodnia.

66 Hymn Nieszporów poniedziałku II tygodnia.

67 Hymn Nieszporów piątku I tygodnia.

68 Hymny I Nieszporów niedzieli II i IV tygodnia.

69 Hymn Nieszporów środy I tygodnia.

70 Hymn Nieszporów środy IV tygodnia.

- 71** Hymny II Nieszporów niedzieli I i III tygodnia.
- 72** Hymn Nieszporów czwartek I tygodnia.
- 73** Hymny II Nieszporów niedzieli I i II tygodnia oraz poniedziałku i czwartku II tygodnia.
- 74** Hymn Nieszporów wtorku II tygodnia.
- 75** Hymn Nieszporów środy III tygodnia.
- 76** Hymn Nieszporów czwartek I tygodnia .
- 77** Hymny: I Nieszporów niedzieli I tygodnia oraz Nieszporów wtorku, środy i piątku I tygodnia, I Nieszporów niedzieli i Nieszporów wtorku oraz czwartku II tygodnia; I Nieszporów niedzieli III tygodnia i czwartku III tygodnia oraz I Nieszporów niedzieli IV tygodnia.
- 78** Hymn Nieszporów poniedziałku I i IV tygodnia.
- 79** Hymn Nieszporów poniedziałku II tygodnia.
- 80** Por. hymn Nieszporów wtorku IV tygodnia.
- 81** Hymn Nieszporów środy II tygodnia.
- 82** Hymn Nieszporów wtorku III tygodnia.
- 83** Hymn Nieszporów środy III tygodnia.
- 84** Hymn Nieszporów wtorku II tygodnia, I Nieszporów niedzieli III tygodnia i wiele innych.
- 85** Hymn Nieszporów środy III tygodnia, piątku IV tygodnia.
- 86** Hymn Nieszporów piątku II tygodnia.
- 87** Hymn II Nieszporów niedzieli III tygodnia.
- 88** Hymn Nieszporów okresu Narodzenia Pańskiego.
- 89** Hymn Nieszporów niedzielnych Wielkiego Postu.
- 90** Por. hymn "Jak naród wybrany idziemy za Tobą" na Nieszpory dni powszednich Wielkiego Postu
- 91** Hymn Godziny czytań na niedziele Wielkiego Postu.
- 92** Por. hymn "Daleś nam przykład, o Jezu" na Nieszpory dni powszednich Wielkiego Postu.
- 93** Tamże.
- 94** Hymn Godziny czytań na niedziele Wielkiego Postu.
- 95** Por. hymn Nieszporów Wielkiego Tygodnia.
- 96** Hymn Jutrzni Wielkiego Tygodnia.
- 97** Hymn Jutrzni "Już wschodzi zorza poranna".
- 98** Hymny Nieszporów okresu wielkanocnego "Na świętej uczcie Baranka" i "Wszchemocny Królu wieczności", hymn Godziny czytań "Niebiańskim blaskiem pogodny", hymny Jutrzni "Już wschodzi zorza poranna" i "Niech nowy naród wybrany".
- 99** Hymn Godziny czytań na dni powszednie po Oktawie Wielkanocy "Wesel się, niebo wysokie".
- 100** Hymn Nieszporów okresu wielkanocnego "Na świętej uczcie Baranka"
- 101** W Liturgia horarum hymn ten przewidziany jest na Jutrznę.
- 102** Hymn Jutrzni z 15 października.
- 103** B. Gładysz, Hymny brewiarza rzymskiego i patronału polskiego, Poznań 1933.
- 104** Np. A. Lentini komentował hymny brewiarzowe w rubryce "Il nostro Breviario" w czasopiśmie "Rivista del Clero Italiano" w latach 1965-1970; pomocą do zgłębiania treści hymnów może być artykuł C. Egger, Comento agli inni della "Liturgia horarum" , "Notitiae" 13 (1977) s. 211-227. Ponadto są rozważania do hymnów w języku niemieckim: A. Bauer - W. Gross, Schon zieht herauf des Tages Licht. Betrachtungen und Bilder zu Hymnen aus dem Morgenlob des Stundengebetes, Stuttgart 1984 i tychże, Dich rufen wir am Abend zu. Betrachtungen und Bilder zu Hymnen aus dem Abendlob des Stundengebetes, Stuttgart 1985.